

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קד

אמר רב פפא: את שתי המשניות הראשונות של הפרק הנוכחי אפשר להעמיד בין בחירות ובין באריסות, שהרי את המשנה הראשונה שאמרה שצריך לנהוג כמנהג המקום לגבי קצירה ועקירה אפשר להעמיד גם בחכירה כמו באריסות (שכל הטענות שיש לכל אחד מהם באריסות יכול לטעון גם בחכירה), וכן את המשנה השניה לגבי יבש המעיין, כשם שלגבי חירות אם יבש המעיין מנכה לו ממה שסוכם כך באריסות מנכה לו ממה שסוכם. אבל את שאר המשניות מכאן ואילך, משנה שעוסקת באריסות אי אפשר להעמידה בחירות, ומשנה שעוסקת בחירות אי אפשר להעמידה באריסות. **עניין זה יבואר בכל משנה במקומה.**

*

למדנו במשנתנו - אם אמר לו חכור לי שדה בית השלחין זה, מנכה לו מן חכורו:

קושיא: ואמאי: מדוע מנכה לו, והרי בעל השדה יכול לטעון שהשדה רק נקראת בשם 'בית השלחין' אבל לא התכוונתי להחכיר לך שדה שיש מעיין בתוכה.

מי לא תניא: וכמו שלמדנו בברייתא - האומר לחבירו 'בית כור עפר' (= קרקע שאפשר לזרוע בה כור תבואה) אני מוכר לך, המכירה קיימת אפילו אם יש בו רק לתך (= חצי כור), לפי שהמוכר יכול לטעון התכוונתי למכור לך קרקע שנקראת בשם 'בית כור' ולא בית כור ממש, וזה רק במקרה שבאמת הקרקע שלו נקראת בשם 'בית כור'. וכן אם אמר לו 'כרם' אני מוכר לך, המכירה קיימת למרות שאין בו גפנים, לפי שהמוכר יכול לטעון התכוונתי למכור לך קרקע שנקראת בשם 'כרם', וזה רק במקרה שבאמת הקרקע שלו נקראת בשם 'כרם'. וכן לגבי פרדס. ניתן שלפני הרבה שנים היה שם בית כור או כרם או פרדס, ואח"כ שטף הנהר את הבית כור או שנחרב הכרם והפרדס, ונשאר שמו הראשון. - רבינו יהונתן.

אלמא וכו': מדברי הברייתא הנ"ל מוכח שהמוכר יכול לטעון התכוונתי למכור לך רק קרקע שנקראת בשם זה, וכמו כן במשנתנו מדוע לא יוכל לטעון שהתכוון רק לקרקע שנקראת בשם 'בית השלחין'?

שמואל מתרץ: הדבר תלוי, אם המחכיר (= בעל השדה) אומר לחוכר 'שדה בית השלחין אני מחכיר לך', יכול לומר לו שהיא רק נקראת כך, אבל אם החוכר אומר למחכיר 'תחכיר לי שדה בית השלחין' (= וכך המקרה במשנתנו) הרי שכוונת החוכר שהוא מקפיד לחכור דווקא שדה בית השלחין, ואין המחכיר יכול לומר לו שהיא רק נקראת כך.

רבינא מתרץ: גם בכרייתא וגם במשנתנו מדובר שאמר מחכיר לחוכר, אלא שבמשנתנו כתוב שהוא אמר לו 'חכור לי שדה בית השלחין זה', ומכך שהוא אמר לו 'זה' משמע שמדובר שהם עומדים בתוך השדה, וא"כ מדוע הוא אמר לו 'שדה בית השלחין' והרי ברור שמדובר על השדה הזאת שהם נמצאים בתוכה, אלא בהכרח כוונת המחכיר לומר לחוכר שהוא מחכיר לו את השדה כפי שהיא עכשיו עם המעיין, ולכם אם יבש המעיין מנכה לו ממה שסוכם.

משנה: המקבל שדה מחכירו באריסות ולא חרשה ולא זרעה, שמים את השדה כמה היתה ראויה לעשות ונותן לו האריס כפי מה שסוכם (= מחצה שלישי או רביעי), לפי שהאריס כותב לבעל השדה 'אם אוכיר (= אעשה אותה בורה) ולא אעבוד בה אשלם במיטב' (= כפי מה שהיתה ראויה לעשות אילו הייתי עובד בה).

את המשנה הזאת אפשר להעמיד רק באריסות ולא בחכירה, לפי שבחכירה לא שייך לשום את השדה שהרי עליו לשלם לבעל השדה את דמי החכירה בכל מקרה, ואין דמי החכירה תלויים האם השדה בורה או לא.

גמרא: ר"מ היה זורש לשון הדיוט: כלומר היה זורש לפסוק דין מתוך לשון שרגילים ההדיוטות (= אנשים רגילים ולא תקנת חכמים) לכתוב בשטרות. וכפי שלמדנו בכרייתא - רבי מאיר אומר וכו', כלומר שחייב לשלם לבעל השדה רק בגלל שכך כתב לו בשטר, למרות שמצד עצם הדין לא חייב לשלם.

דתניא רבי יהודה אומר, אדם עשיר מביא עבור אשתו 'קרבן עשיר' (= יש קרבנות הנקראים 'עולה ויורד', שעשיר מביא בהמה ועני עופות או מנחה), למרות שאשתו נחשבת לענייה (= שהרי כל נכסיה שייכים לבעלה), וכן עליו להביא את כל הקרבנות שהיא חייבת, כגון חטאות ואשמות שלה, משום שהוא התחייב לה בכתובה 'אני

מתחייב לשאת את כל החיובים שעלייך ולהביא עבורך את כל הקרבנות שאת חייבת גם אותם שהתחייבת קודם הנישואין'. נמצא שרבי יהודה דורש לשון הדיוט (= את הלשון הכתוב בשטר הכתובה), וחייב את הבעל בקרבנות שהתחייבה בהם אשתו קודם נישואיה, למרות שמעיקר הדין אין על הבעל חיוב להביא עבורה את הקרבנות שהתחייבה בהם קודם נישואיה.

דתניא אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם וכו': בזמנם היו קודם מקדשים את האשה (= 'אירוסין') ורק לאחר זמן היו מכניסים אותה לחופה, ומשעת האירוסין היא כבר נחשבת לאשת איש, וכיון שהיה באדם אחר וחוטף את האשה בשעת כניסתה לחופה לכן ביקשו חכמים לעשות את הבנים הנולדים ממנה לממזרים, שהרי היא כבר היתה נשואה לראשון.

אמר להן הלל הזקן הביאו לי כתובת אמכם: שכתבו לה ביום האירוסין. הביאו לו את הכתובה וראה שכתוב בה 'לכשתכנסי לחופה תהיי לי לאשה', ועל מנת כן הם קידשו את נשותיהם, ולא חלו הקידושין עד שתיכנס לחופה, וכיון שחטפוה ולא נכנסה הרי שלא התקדשה לו, ומחמת כן לא עשו את בניהם ממזרים. נמצא שהלל דרש את לשון הכתובה כדי שלא יהיו בניהם ממזרים.

דתניא ר"י בן קרחה אומר: אדם המלווה כסף לחבירו, לא יטול ממנו משכון השווה יותר מהחוב, שהרי הלווה כותב לו 'התשלום שאתה צריך לקחת ממני יהיה כנגד המשכון הזה', ואם לוקח ממנו משכון השווה יותר מהחוב יגבה ממנו יותר ממה שהלווה לו שלא כדין. ומכאן שר"י בן קרחה דורש את לשון השטר שהלווה כותב למלווה.

הגמ' מבינה כעת, שעל הלווה לכתוב זאת למלווה כדי שאם הלווה ימות כשהמשכון אצלו יוכל המלווה לגבותו מהיתומים. (בעל חוב לא יכול לגבות מטלטלין מהיתומים, וע"י השטר הזה יוכל לגבות את המשכון למרות שהוא 'מטלטלין').

קושיא: טעמא דכתב ליה הכי וכו': מדוע על הלווה לכתוב זאת למלווה, והרי אמר רבי יוחנן, מלווה שלקח משכון מהלווה, ואח"כ השיב לו את המשכון כדי שיוכל להשתמש בו, ומת הלווה, לוקח המלווה את המשכון מבניו היתומים של הלווה, שכיון שהמלווה כבר לקח ממנו את המשכון בפעם הראשונה הרי שהוא 'קנה' את המשכון כדי שיוכל לגבות בו את החוב, וא"כ מדוע צריך את השטר הזה?

תירוץ: **אהני כתיבה לגירעון:** השטר מועיל למקרה שנפחתו דמי המשכון מחמת שהשתמש בו הלווה, שאז יוכל המלווה לגבות את החוב משאר נכסיו.

דתיני רבי יוסי אומר, מקום שנהגו לעשות כתובה מְלוּה גובה מְלוּה: במקום שנהגו לעשות את הכתובה כמְלוּה, דהיינו ששמים וכותבים בכתובה כמה שווה הנדוניה שהיא מביאה לו מבית אביה, שאם היא תתגרש או תתאלמן היא תגבה מבעלה את כל הנדוניה כפי הסכום הכתוב בכתובה, כדרך שבעל חוב גובה מהלווה כפי מה שכתוב בשטר ההלוואה, הדין הוא שהבעל גובה מחמיו בשעת הנישואין את כל מה שכתוב בכתובה כאילו זה חוב שהוא חייב לו, ואין חמיו יכול לומר שכתב את הסכום רק כדי לכבד את בתו.

לכפול גובה מחצה: ובמקום שנהגו לשום כמה שווה הנדוניה אבל כותבים בכתובה כפול מהשווי האמיתי כדי לכבד את האשה, וכשהיא מתגרשת גובה רק חצי כפי השווי האמיתי ולא כפי הכתוב בכתובה, הדין הוא שהבעל גובה מחמיו בשעת הנישואין מחצה מהכתוב בכתובה.

נהרבלאי גבו תילתא: במקום ששמו 'נהרבלאי' נהגו שהחתן גובה מחמיו רק שליש ממה שכתוב בכתובה, לפי שהם היו כותבים בכתובה פי שלוש מהשווי האמיתי של הנכסים.

מרימר מגבי נמי שבחא: מרימר היה גובה מאבי האשה את כל מה שכתוב בכתובה, גם את מה שהכפילו וכתבו פי שנים מהשווי האמיתי.

א"ל רבינא למרימר: והרי למדנו בברייתא הנ"ל שבמקום שנהגו לכפול גובים רק חצי ממה שכתוב בכתובה.

תירוץ: **לא קשיא:** מרימר גבה הכל במקרה שאבי האשה התחייב במעשה קניין על מה שכתוב בכתובה, ולכן גבה כפי הכתוב בכתובה, אבל הברייתא עוסקת במקרה שלא התחייב במעשה קניין.

רבינא משבח וכתבי לברתיה: כשרבינא השיא את בתו, כתב לה כפול מהשווי האמיתי של הנדוניה שנתן לה, אמרו לו 'נעשה קניין על ההתחייבות שלך', אמר להם רבינא אם אתם רוצים שנעשה קניין לא אכתוב לה פי שנים, ואם אתם רוצים שאכתוב לה פי שנים לא נעשה קניין, לפי שהקניין יחייב אותי לתת לה כפי הכתוב בכתובה למרות שנהגו לכפול רק כדי לכבד את הבת.

*

ההוא גברא דאמר להו: מעשה באדם שציוה לפני מותו 'תנו ארבע מאות זוזי לכייתי בכתובתה'. שלח רב אחא בריה דרב אויא שאלה לרב אשי - האם האב התכוין שניתן לה ארבע מאות זוז, שהם נכתבים בכתובה כ'שמונה מאות' (כי בכתובה כותבים כפול מהסכום בפועל). או שהוא התכוין שנכתוב לה בכתובה ארבע מאות זוז, וניתן לה בפועל כמאתיים זוז.

אמר רב אשי: נבדוק ונראה. אם האב אמר 'תנו' לה ארבע מאות זוז, אנו כותבים בכתובה שמונה מאות, ונותנים לה ארבע מאות. אבל אם האם אמר 'תכתבו' לה ארבע מאות זוז' אנו כותבים לה ארבע מאות, ונותנים לה מאתיים.

איכא דאמרי אמר רב אשי: נבדוק ונראה. אם האב אמר שיתנו לה ארבע מאות 'לכתובתה' כוונתו לגביית כתובתה, ואם כן כותבים לה שמונה מאות כדי שתגבה כפועל ארבע מאות. אבל אם האב אמר 'בכתובתה' כוונתו שיכתבו לה ארבע מאות בכתובה ובפועל יתנו לה רק מאתיים.

ולא היא: הגמרא דוחה את דברי רב אשי. אין הבדל איך אמר האב. אלא אם הוא הזכיר את הכתובה בדבריו (שיתנו לה ארבע מאות בכתובתה או לכתובתה), כוונתו שיכתבו לה ארבע מאות כדי שתקבל בפועל מאתיים. ואם הוא אמר שיתנו לה ארבע מאות סתם בלי להזכיר את הכתובה, כוונתו שיתנו לה בפועל את הארבע מאות, וממילא כותבים שמונה מאות.

[הגמרא דוחה גם את הלשון הראשון של רב אשי. כי אין הדבר תלוי בלשון נתינה או כתיבה, אלא רק בלשון כתובה או בלשון סתם. רא"ש].

*

ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה: קיבל שדה לעבוד אותה באריסות. ואמר האריס לבעל השדה 'אם אני לא אעבוד בשדה אשלם לך אלף זוז'. והוא באמת לא עבד בשליש מהשדה. פסקו חכמי נהרדעא שהוא חייב לשלם לבעל השדה שליש מהסכום שהתחייב לו, דהיינו שלוש מאות שלושים ושלוש ושליש זוז (שהם שליש מאלף זוז).

רבא אמר: רבא חולק וסובר שהוא לא חייב לשלם כלום. כי מה שאמר בתחילה שישלם אלף זוז, זו 'אסמכתא', והדין הוא 'אסמכתא לא קניא'. משום שהוא לא

חשב באמת לתת אי פעם את הכסף, אלא הוא רק רצה לשכנע את חברו שיתן לו את האריסות.

קושיא: ולרבא מאי שנא: מה זה שונה מהכתוב במשנה שלנו, שאריס שלא עבד בשדה משלם את מה שהיתה השדה ראויה להצמיח, בגלל שהוא התחייב לבעל השדה 'אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא'?

תירוץ: התם לא קא גזים: שם האריס לא הגזים בדבריו, אלא הוא קיבל על עצמו לשלם כראוי את מה שהוא הפסיד לבעל הבית. אבל כאן מכיון שהוא אמר דברי גוזמא שישלם לו אלף דינרי זהב, אלו הם סתם דברי גוזמא שאמר אותם רק בכדי לשכנע את חברו שישכים לתת לו את השדה, אך הוא לא התכוין באמת לשלם את הסכום הזה אי פעם.

*

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי: מעשה באריס שקיבל שדה בכדי לזורעה בשומשמין, אבל הוא הלך זרע בה חיטים. מצד אחד השומשמין נמכרים במחיר יקר יותר מהחיטים, אך מצד שני הם מכחישים את הכח של הקרקע יותר מהחיטים. אלא שהקרקע הצמיחה חיטים משוכחות שנמכרו במחיר של שומשמין. סבר רב כהנא שבעל השדה אמור לנכות מהחלק שלו ביבול, את מה שהרויח בכך שהשדה לא הוכחשה. (שהרי אם היה האריס זרע שומשמין היא היתה נכחשת, ועכשיו הוא זרע בה חיטים השווים כשומשמין רק בלי להכחיש את הקרקע).

אמר לו רב אשי - אנשים רגילים לומר 'כחשא ארעא ולא לכחוש מרה' = עדיף שתכחוש הקרקע ולא יכחוש הבעלים. כלומר היה עדיף שהאריס יזרע בה שומשמין ותכחש הקרקע אבל הבעלים ירויחו את חלקם ביבול, מאשר שיזרע בה חיטים והיא לא תכחש אבל הבעלים יפסיד מחלקו והוא ומשפחתו ירעבו ללחם. ולכן בעל השדה לא מנכה כלום מהחלק שלו ביבול.

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי וכו' טפי מן שומשמי: מעשה דומה למעשה הקודם, אלא שכאן השדה הצמיחה חיטים יותר טובים ויקרים משומשמין. סבר רבינא שבעל השדה אמור לנכות מחלקו את השבח שהשביחו החיטים יותר על השומשמין. כי הוא אמר לאריס לזרוע שומשמין ואת החלק שלו ברווח עד מחיר השומשמין הוא אמור לקבל אך את הרווח הנוסף יקבל האריס. אמר לו רב אחא מדפתי - וכי רק האריס השביח את החיטים ואילו הקרקע לא השביחה

אותם? כלומר מכיון שגם הקרקע של בעל השדה שותפה בהצמחה המשוכחת, על האריס לחלוק עם בעל השדה גם בתוספת הרווחים.

*

אמרי נהרדעי האי עיסקא: המקבל סחורה מחבירו כדי להוליך אותה למקום אחר, שם הוא ימכור אותה ביוקר, והם יתחלקו ברווחים. תקנו חכמים לטובת שניהם שחצי מהסחורה תחשב כהלואה שבלווא הבעלים למתעסק, וחצי ממנה תחשב כפקדון של הבעלים ביד המתעסק. ואז גם אם יהיו הפסדים, הם יתחלקו בהפסדים חצי חצי. כי לכל אחד יש אחריות על החצי שלו, ואם כן הוא מפסיד את החצי שלו.

[אמנם עדיין יש כאן חשש 'ריבית'. כי הסיבה שהמתעסק מוכן לעסוק בחצי של הסחורה השייך למלווה (שהוא פקדון בידו), רק בגלל החצי השני של הסחורה שהוא הסכים להלוות לו, ואם כן זו היא ריבית על ההלוואה. ולכן על הבעלים לתת למתעסק יותר מחצי מהרווחים, כתשלום על כך שהוא מתעסק בחצי הפקדון שלו].

השתא דאמרינן פלגא מלוה, אי בעי וכו': ממשיכים נהרדעי ואומרים - בגלל שחצי מהסחורה הוא הלוואה השייכת למתעסק, הוא יכול ללכת ולקנות בזה שיכר ולשתות אותו. כלומר הוא יכול לבזבז את הכסף ובתנאי שבסוף הוא יחזיר את ההלוואה. ואפילו שאם כן הוא לא מתעסק עם חצי מהכסף, והבעלים יפסיד את הרווחים שהיה יכול להרוויח מהחצי הזה.

רבא אמר: אסור למתעסק להשתמש עם חצי מהסחורה לצורכו. כי הסיבה שקוראים לזה 'עיסקא', משום שהבעלים אומר למתעסק 'כשנתתי לך את הסחורה היה זה על דעת שתתעסק איתה במכירה ולא כדי שתשתה בה שיכר'.

אמר רב אידי בר אבין ואם מת נעשה מטלטלין אצל בניו: אם מת המתעסק, חצי מהסחורה שהיא בעצם הלוואה שלקח מהבעלים, עוברת לבניו, והבעלים לא יכול להוציאה מידם. כי הדין הוא 'מטלטלין של יתומים לא משתעבדים לבעל חוב' ואם כן הסחורה לא משתעבדת לבעלים שהוא המלווה.

רבא אמר: הבנים חייבים להחזירה לבעלים. כי הסיבה שקוראים לזה 'עיסקא' כדי שתמיד הסחורה תהיה קיימת בשביל עסקים. כלומר, דוקא בהלוואה רגילה הכסף (או המטלטלין) שעבר ליתומים נשאר אצלם, כי המלווה לא סמך על הכסף הזה

שישאר בעולם, שהרי הסיבה שהוא הלווה אותו זה בכדי שהלווה ישתמש בכסף ויקנה בו דברים. אבל כאן הוא נתן את הסחורה למתעסק ('הלווה') רק לצורך עיסקאות ולא בשביל שהוא ישתמש בכסף, ואם כן הוא סומך על הכסף הזה כמו על קרקע שקיימת תמיד, ולכן הוא גובה אותו מהיתומים.